

Kurum : Işık Üniversitesi
Başlık : 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Kutlama Programı
Konuşmacılar : Ezgi Erel MAZLUMOĞLU, Doruk KAYGUSUZ,
Prof. Dr. Hasan Bülent KAHRAMAN, Mehmet
Serdar SARIGÜL, Prof. Dr. Nuran Zeren
GÜLERSOY
Video Adresi : <https://youtu.be/W-LuXfnPnss>
Yayın Tarihi : 31.10.2022

Ezgi Erel Mazlumoğlu: Sayın Mütevelli Heyeti Başkanım, Sayın Mütevelli Heyetimizin Değerli Üyeleri, Sayın Rektörüm, Sayın Rektör Yardımcım, Değerli Akademisyenlerimiz, Sevgili Öğrencilerimiz, Cumhuriyetimizin 99. yıl dönümü gururla kutlamanın heyecanı içinde bugün burada bulunmaktayız. “29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Kutlama Programı” mıza hoş geldiniz, Cumhuriyet aydınlanmanın adıdır. 99 yıl önce bugün yakılan bir meşaledir cumhuriyet. Kimsesizlerin kimsesi, Şahin Beylerin, Sütçü İmamların, Hasan Tahsinlerin sesidir cumhuriyet. Cumhuriyet laiklidir, din temiz duygular içinde kalbimizde yaşasın diye. Cumhuriyet bir halkın özlemidir. Artık savaşlardan yorulmuş, yoksul ve viran kalmış ülkesinde ‘Yurtta Barış Dünyada Barıştır’ cumhuriyet. Şimdi; sizleri Kurtuluş Savaşı’mızın eşsiz kumandanı cumhuriyetimizin kurucusu Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları adına saygı duruşuna, ardından İstiklal Marşı’mızı gür sesle okumaya davet ediyorum. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Kutlama Programı’mızda ilk sözü üniversitemizin Atatürkçü Düşünce Kulübü Başkanı Doruk Kaygusuz’a bırakıyorum.

Doruk Kaygusuz: Teşekkür ederim Ezgi Hanım. Sayın Rektörüm, Sayın Mütevelli Heyeti Başkanım, Üniversitemizin Değerli Yöneticileri, Saygı Değer Hocalarım ve Sevgili Arkadaşlarım, Bugün burada size cumhuriyeti ve onun gereklerini elimden geldiğince anlatmaya çalışacağım. Cumhuriyet demokrasinin en çağdaş, en akılcı olmasını sağlayan yönetim şeklidir. Cumhuriyet rejimi demek demokrasi sisteminde devlet şekli demektir. Cumhuriyet demokratik idarenin tam bir mükemmel bir ifadesi, halkın gelişimini ve yükselişini sağlayan onlardan esirlik, soysuzluk ve dalkavukluk hisselerini uzaklaştıran bir yoldur. Cumhuriyet yüksek ahlaki değer ve niteliklere dayanan bir idaredir. Cumhuriyet fazilettir. Cumhuriyet idaresi faziletli ve namuslu insanlar yetiştirir. Cumhuriyeti benimseyemeyenleri adeta özetleyen bu satırlar Gazi Mustafa Kemal Atatürk’e aittir. Kendisinin bizlere, bizden önce gelmişlere veya bizden sonra geleceklere olan inancını, cumhuriyet idealine olan bağlılığını algılamak pek de zor değil. Savaştan sonra bile durulmamış, gencinden yaşlısına herkes tarafından topyekûn fedakârlık gösterilerek halkın refahı ve toplumun gelişmesini için yapılan çalışmaların ardı arkası kesilmemiştir. Bize düşen ulusal görevimizi ve sorumluluğumuzu bilmek, memleket meseleleri üzerinde o düşünceyle düşünüp çalışmayı görev edinmektir. Vatanını en çok seven görevini en iyi yapandır. Unutmamak gerekir ki istiklal de istikbal de hürriyette adaletle korunabilir. Mülkün temeli olan adalet yalnızca mahkeme duvarlarında değil her erdemli vatandaşın vicdanında da yer etmesi gerekir. Aksi takdirde eleştirdiğimiz ve rahatsız olduğumuz hiçbir şeyi düzeltemeyiz hatta kaynağı haline bile gelebiliriz. Adaletli insan, adaletli toplum, adaletli devlet demektir. Ey Büyük Atatürk, Mirasını yaşatmaya ve

yüceltmeye çalışan bir temiz nesil her daim olacaktır. Bu neslin bir ferdi olarak cumhuriyetimizin 99. yılını içtenlikle kutluyorum. Dilerim, bu idealleri taşımak ve layık olmak için gereğinden fazla çaba gösterebiliriz. Teşekkür ederim.

Ezgi Erel Mazlumoglu: Atatürkçü Düşünce Kulübü adına konuşan sevgili öğrencimiz Doruk Kaygusuz'a çok teşekkür ediyoruz. Cumhuriyet emektir alınının terinden akan, namusuyla kazançtır hiç kimseye el açmadan. Bu yüzden yüzlerce fabrika kurulmuştur ülkemizde dört yandan. Cumhuriyet demir ağlardır, bütün bir ülkenin kalkınmasıdır cumhuriyet. Cumhuriyet bağımsız bir ülkedir. Devrimlerdir, Atatürk'ün gösterdiği yoldan ilerleyen. Cumhuriyet bilimdir, fendir. Bu yüzden Atatürk: "Bir gün söylediklerim bilime aykırı düşerse bilimi seçin." der. Şimdi; konuşmasını yapmak üzere Rektörümüz Prof. Dr. Hasan Bülent Kahraman'ı kürsüye davet ediyorum. Buyurunuz Sayın Rektörüm,

Hasan Bülent Kahraman: Mütevelli Heyetimizin Değerli Başkanı, Mütevelli Heyetimizin Değerli Üyeleri, Çok Değerli Dekanlarımız, Hocalarımız, Çalışma Arkadaşlarımız, Çok Sevgili Öğrencilerimiz, Bundan 49 yıl önce bir gün kendi kendime kâğıdı, kalemi elime alıp cumhuriyetin 100. yılında nerede olacağım, kaç yaşında olacağım diye hesap ettiğimi hatırlıyorum. Gelecek sene nerede olacağımı bilmiyorum. Kaç yaşında yaşarsam olacağımı biliyorum, ama bu yıl cumhuriyetin 99. yılını kutluyoruz ve böylece 100. yıla giriyoruz. Ben aşağı yukarı bundan 50 sene evvel aşağı yukarı değil işte, 99-100 arasındaki fark kadar 1973 yılında cumhuriyetin 50. yılında Boğaz Köprüsü açılırken bu hesabı, bu hesaplamayı yapmıştım. Şimdi; burada o hesabın bir tür sağlamasını yapıyorum. Nerede olacağım o kadar önemli değildi. Kişisel hayatımda tabii önemliydi. Kaç yaşında olacağım da benim için önemliydi, ama o bir matematik gerçek. Yaşarsam şu yılda doğmuş birisi olarak 2023'te şu yaşında olacağım belliydi. Asıl mesele cumhuriyetin ne olacağıydı! O hesabı yaparken bu kadar ince bir düşünce içinde bulunduğumu tabii ki söylemeyeceğim. Ama bugün burada bir değerlendirme, bir muhasebe yapıyoruz. Bir cumhuriyetin 99. ki artık 100. yılı diyelim o kadar da uzun bir tarih değildir. Türkiye'nin bazı sorunları söz konusu olduğunda bana da bir siyaset bilimci olarak bu soruların cevabı sorulduğunda tabii o soruların cevaplarını bilmiyorum, ama söylediğim ilk şey şu; bu meseleler cumhuriyetin iki yüzüncü yılında hallolur. Çünkü önümüzde 100. yılını idrak etmiş olan cumhuriyetler var, toplumlar var, devletler var. Biz de böylelikle o kervana katılıyoruz. Bunları şunun için söylüyorum yapacağım konuşmadan ayrı şeyler bunlar. Şunun için söylüyorum; 100 yıllık bir cumhuriyet çok genç bir cumhuriyettir. Bunu iyi kavramak, iyi bilmek gerekir. Biz üniversite reformumuzu 1933'te yaptık. Ben cumhuriyetin 50. yılında, 100. yılında nerede olurum, kaç yaşında olurum diye hesaplarırken 40 senelik bir üniversitemiz vardı, modern üniversitemiz vardı. Bugünden geriye dönüp baktığınız zaman 40 sene öncesi daha dün. Bu bakımdan 100. yıl o kadar eski bir tarih değil. Bu tarih içinde Türkiye'nin başardıklarını cumhuriyetin bir başarısı olarak nitelendirmek ve kaydetmek gerekir. Bugün buradayız bizatihi bu mevcudiyet, bu üniversitenin çatısı altında bulunmak 25. , 20. yılını idrak eden genç üniversiteler içinde onlardan biri olarak, en başarılılarından biri olarak burada bulunmak bizatihi cumhuriyetin başarısıdır. Öncelikle bunu belirterek başlamak isterim. Efendim, hayatta demin söylediğim gibi yaşlanmanın ben galiba Türkçede ilk kullananlardan biriyim 'yaş almakla' 'yaşlanmak' arasındaki fark bakımından ama yaş almanın demeyim de yaşlanmanın diyeyim doğrusuna uygun olarak söyleyeyim. Yaşlanmanın bin türlü tarifi varsa bir tarifi de benim gibi yazarak, okuyarak yaşayanlar için kafamızda, zihnimize tasarladığımız onlarca kitabın her birinin zamanla bir başka scholar tarafından, hoca tarafından, düşünür tarafından yazıldığını görmektir. Bu bize buruk, kırık, soluk bir mutluluk verir. Şundan ötürü mutluyuzdur çünkü kuramımız, modelimiz, yöntemimiz doğrulanmıştır. O bir kitap haline dönüşmüştür. Ama buruk, kırık, soluk bir mutluluk çünkü onu bir başkası yazmıştır. Burada da fazla meyas olmamak gerekir. Çünkü tasarladığımız her şeyi yapabilmek, yazabilmek mümkün değil. Böyle bir kitap benim için 2014 yılında Joy Connolly

tarafından yazılan bir kitaptır. Böyle yüzlerce kitap var da bunlardan birisi 2014'te Joy Connolly'nin yayınladığı bir kitap. Bu kitap "The Roman Republic" adını taşıyor. Joy Connolly değil ama benim nedense konuşa konuşa belki alma Mate Rim saydığım Princeton Üniversitesinden tanıdığım birisi, kitap Princeton Üniversitesinin Yayınları tarafından çıkarıldı. Bütün büyük üniversiteler yayınevleriyle ölçülür. Umarım, dilerim biz de kendi yayınevimizi o düzeye getireceğiz. Bir Klasisist Joy Connolly çok hoş, çok zarif, çok enerjik bir insan. Klasisist demek Antik Yunan ve Roma metinleri uzmanı ve kültürü uzmanı demek ama aynı zamanda bunlar genellikle siyaset bilim konusunda, siyasal kuram konusunda, düşünce konusunda çalışırlar. O da öyle şimdi Youth and the Humanities kendisiyle görüşüyoruz. Üniversitede de online bile kendisine konuşma yaptırma imkânı bulacağız. Bu dostumla bu kitapla uğraştığı yıllarda tanışır ve kısmen tartışırken kitabın adının "The Roman Republic" değil "The Roman Republicanism" olmasını öneriyordum. Tabii bu konu da bazı makaleler o sırada yazmıştı. Ben de onları okuyordum. Connolly bu kitabında, Roma Cumhuriyeti'nin temel kurucu öğelerini ele alıyor. 1990'lardan itibaren çok tartıştığımız siyaset bilimi alanında (burada hocalarımız var) çok tartıştığımız bir konu toplulukçuluk yani communitarianism ve liberalism tartışmasıdır. Connolly'nin kitabı Roma Cumhuriyeti'nin bu iki kutuplu modeller arasında bir 3. yol olduğu iddiasını taşıyor. Yani Roma Cumhuriyeti ne tam manasıyla bir toplulukçu bir cumhuriyettir ne tam manasıyla bir liberal cumhuriyettir. Bu tartışma bizim açımızdan hayati derece de önemlidir. Türkiye Cumhuriyeti'ni anlamak ve yerli yerine oturtmak bakımından. Niye böyle? İddiasına göre; ki bu zaten kabul edilmiş, benimsenmiş bir iddiadır. Roma Cumhuriyeti 'erdem, adalet, yurttaşlık' kısacası sivillik üstüne oturan bir cumhuriyet anlayışıdır. Bunların üstüne oturmayan cumhuriyet anlayışları var mı? Evet, var. Ama Roma Cumhuriyeti'nin temel özellikleri bunlar. Bunlar tabii bu kavramların her biri ve bu model üstünde saatlerce konuşmak mümkün. Cumhuriyetçi görüşlerin başlangıcını meydana getiren isimse hepimizin bildiği gibi Montesquieu. Ben 'Monteskiyö' diyordum sonra bir Fransız arkadaşım dedi ki bunu 'Monteskiyu' diye telaffuz etmek gerekir. Peki, Monteskiyu'dur. Bu büyük düşünür, kuşakları etkilemiş olan büyük düşünür bugünde literatürün en çok tartışılan isimlerinden biri olan bu büyük düşünür 1748'de yayınladığı bu kitapta cumhuriyeti monarşi ve despotizm arasındaki modellerden üçüncüsü olarak sayar. Yani kitapta cumhuriyet, monarşi ve despotizm. Bir parlamento ve bir kral varsa monarşi; her şey tek kişinin elinde toplanmışsa despotizm; halk kendi iradesini ve idaresini kurmuşsa cumhuriyet söz konusudur. Peki, bu Montesquieu açıkça monarşiden yanadır. İngiltere'nin kendi görüşlerini doğrulayan bir ülke olduğu öncesinde de sonrasında da ortaya çıkar. Bu da yine çok önemli bir konu cumhuriyetçi tartışmalar bakımından. Montesquieu'nun monarşizmden yana olması doğal çünkü kendisi bir Baron. Zaten Baron de Montesquieu biz ona kısaca Montesquieu diyoruz. Asıl adı da zaten Charles-Louis de Secondat. Montesquieu, siyasal teoriler dünyasında kuvvetler ayrılığı ilkesini getirmiş olan düşünür sıfatıyla özellikle tanınır. Bu bakımdan cumhuriyetin ve diğer modellerin özünü kuvvetler birliği ve ayrılığı konusunda o yapının nereye oturduğunu tarif eder. Bu açıdan bakılırsa İngiltere hakkında görüşümü söyledim. Bir meşruti monarşi ama tabii ki bir aynı zamanda parlamenter demokrasi. Bana göre Amerika daha ziyade liberal bir cumhuriyetçilikten yana bizim de kendimizi çok örnek aldığımız Fransa hiç şüphesiz onların kendi nasyonalizminden de ulusçuluğundan da gelen bir anlayışla toplulukçu daha communitarian bir cumhuriyet. Peki, şunu söyleyeyim: dünyada 3 büyük cumhuriyet modeli olduğu bugün söylenebilir. Bunlardan biri Amerika, biri Fransa, biri Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bunu iddia ederken dayandığım bir çok görüş var, birçok neden var görüşten ziyade neden var. Onların ayrıntısına burada girmeyeyim, ama şu bu birbirine benzer gibi görünen ve aralarında ayrılık olan 3 cumhuriyetin farklılıkları nelerdir ve oturdukları, yerleştikleri temel nelerdir? Bu açıdan bakılırsa Türkiye Cumhuriyeti bir yanıyla, bir yanıyla belirttiğim gibi bir ulusçuluk tartışması içinden de doğmuş olması itibariyle Fransa Cumhuriyeti'ne benzer ama öbür taraftan yani bir toplulukçuluk anlayışına dayanır. "Birimiz hepimiz için, hepimiz birimiz için" sözü bunun veciz ifadesidir. Diğer

yanyla da, diğer yanyla da Roma Cumhuriyeti'nden ve dolayısıyla da Amerikan cumhuriyetinden izler taşır. Çünkü görebildiğim kadarıyla dünyada kendisini hem Likya demokrasisine yani bugün Antalya'nın bulunduğu yerde, coğrafyada yer alan Likya demokrasisine ve Roma cumhuriyetçiliğine dayayan görüşlerini tek cumhuriyet Amerikan demokrasisidir. Ve özellikle onların kurucu metinleri kabul edilen 'federalist papers' yeteri kadar okunursa bu köklerden beslendikleri ve tamamen bir halk yönetimi olarak bu cumhuriyetin düşünüldüğü görülür. Şimdi bu teorik, yarı teorik, quasi teorik girişi şunun için yaptım. Acaba benzerlikleri ve farklılıkları itibariyle Türkiye Cumhuriyeti'nin bir sistem olarak üzerine oturduğu temel ve dayandığı ana anlayış nedir? Şimdi; bu demin Atatürkçü Düşünce Kulübü Başkanımızın da söylediği gibi genellikle demokrasiyle birlikte ele alınan bir tartışmadır. Demokrasiyle cumhuriyet birbirine çok benzer. Her demokrasi de cumhuriyetin temel ilkeleri yer alır. Ama her cumhuriyet bir demokrasi olmayabilir. Aralarında böyle bir ilişki var. Sonuç itibariyle cumhuriyet devlet başkanının nasıl seçileceğine karar verilen bir rejimdir. Demokrasiye devletle toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen bir rejimdir. Bizim cumhuriyetimizin özgünlüğü evvela bu iki unsuru birbirine bağlamasından kaynaklanır. Bunu başlangıçta tespit edeyim. İkincisi, az önce söylediğim gibi Roma Cumhuriyeti'nden önemli bir miras devralır. Bu miras erdem kavramıdır. Fransız aydınlanmacılığının da temel kavramı olan bu 'virtue' erdem kavramı eski tabiriyle fazilet kavramı -gene sevgili arkadaşımızın söylediği gibi- açık ifadesini Atatürk'ün bir sözünde bulur: "Cumhuriyet fazilettir." der. Bugünkü tabiriyle cumhuriyet erdemdir. Dönemin kaynakları incelendiği zaman da bu görüşü açan, genişleten, farklı yönleriyle ele alan bir çok düşünce bulunabilir. Monarşiyle olan ilişkiye gelince Türkiye Cumhuriyeti İngiltere'de olduğu gibi monarşiyi muhafaza ederek bir demokratikleşme veya veya monarşiyi muhafaza ederek bir Cumhuriyetleşme modelini tercih etmemiştir. Monarşiyi ortadan kaldıran bir model üstüne kendisini bina etmiştir. Bunun da önemini şurada aramak lazım Fransa bile böyle bir adım attıktan sonra kendisini retrospektif biçimde revize ederek belli tarihte yeniden imparatorluklarına dönmüş yeniden cumhuriyetine gelmiştir. Bugün de 5. cumhuriyet Fransa'da hâkimdir. Bizde de cumhuriyeti işte 1960 dönemine 2. Cumhuriyet demek gibi, 1980'den sonrasına 3. Cumhuriyet demek gibi çabalar olmuşsa da literatürde cumhuriyetimiz kesintisiz bir biçimde geriye dönüşsüz bir biçimde kendi varlığını korumuştur. Şimdi; burada önemli noktaya değineyim. Cumhuriyet düşüncesinin, Türkiye Cumhuriyeti düşüncesinin 3. temeli olarak gösterilebilecek husus şudur. Bu kavram 1923 yılında birden bire ortaya çıkmadı. Böyle olması her şeyden önce Büyük Atatürk'ün bu tür konuşmalarda her zaman belirttiğim üzere entelektüel kapasitesine bir haksızlıktır. Atatürk'ün büyük asker, belki ondan daha büyük bir devlet adamı İsmet İnönü öyle söylüyor: "Atatürk'ün asıl dehası siyasi dehasıdır." diyor. Büyük devlet adamı olma özelliklerinin yanında Atatürk büyük bir entelektüeldi. Bunun kaynakları bugün daha ziyade ortaya çıkartılabiliyor. Cumhuriyet düşüncesinin Osmanlı İmparatorluğu'nda tartışılmasını başlatan kaynak önemli kaynaklardan birisi Namık Kemal'dir. Namık Kemal, bir vatan ve hürriyet şairiydi, ama görüşlerinin temelini İslam hukukuna ve İslam fıkıhına dayandıran bir düşünürdü. Cumhuriyet kavramını da kökünde yer alan 'cumhur' halk kavramından hareket ederek monarşik sistemi bozmayacak tersine koruyacak ve tersine onun sürdürülmesini sağlayacak bir model olarak tanımlıyordu. Görüşünün kaynağı Kur'an'daki bir emirdi: "(استشارهم) Astasharhum" onlara danışınız. Bu onlar kim? Bu onlar halk. Dolayısıyla Namık Kemal padişaha ve kendi referans grubuna yönetimin meşveret etmesi (meşavir demek meşveret etmek, danışmak demek), meşveret etmesi Kur'an'ın bir amir hükmüdür. Dolayısıyla parlamento kurulursa sultanlığın, padişahlığın o parlamentoya danışması herhangi bir sistem sapmasını meydana getirmez. Tam tersine kaygı korur. Kaygının batmasını engelleyecek bir husus olarak teşekkül eder. Atatürk bu tartışmaları biliyordu. "Bildiğini biz nereden biliyoruz?" dersiniz. Şimdi yayınlanmış olan, 12 cilt halinde yayınlanmış olan "Defterleri" bu konuda açıkça bize ışık tutuyor. 10 Ağustos 1916'da I. Cihan Harbi içinde Bitlis-Silvan Cephesi'nde defterine okuduğu kitapları, o günlerde okumakta olduğu kitapları yazarken bunlardan birisi de şudur: "Namık

Kemal'in Makalat-1 Siyasiye ve Edebiye kitabını okudum." der. Ondan sonra işte 2. cildinde "hitam etti" sona erdi der. Ondan sonra da "Namık Kemal'in yazdığı Tarihi Osmani'yi (Osmanlı Tarihi'ni) okumaya başladım." der. Bu uzun, kapsamlı bir çözümlemeye gider. Ama hiç şüphe yok ki Atatürk Namık Kemal'den 3 kavram alıyordu. Cumhuriyette sadece Namık Kemal'in tekelinde değildi. Genel ve büyük bir tartışmaydı. 1948'de öldüğünde Atatürk 1881'de doğmuş birisi olarak bunlara kendi kapasitesi ölçüsünde de hâkimdi. Diğer kavramlar şimdi değineceğim; 'medeniyet' ve 'vatan' kavramları. Bernard Lewis vatan kavramının dile nasıl intikal ettiğine dair gayet kapsamlı bir makale yazmıştır. Ondan evvel böyle bir kavram yok. Onu baştan belirteyim. 'Medeniyet' ise kendi içinde dönüşüme uğramış olan bir kavramdır. Medeniyet hem genel bir anlayışı temsil ediyor idi zamanla Batı medeniyeti olarak ortaya çıktı. Şimdi ona değineceğim. Gelmek istediğim yer şurası: Türkiye Cumhuriyeti bu tartışmanın ışığı altında bir kere radikal bir proje olarak ortaya çıkmıştır. Yani Osmanlıdaki cumhuriyet tartışmalarının bir uzantısı saymak mümkün değildir. Onlardan radikal bir kopuştur. Çünkü belirttiğim gibi Namık Kemal modeline karşı bir tepkidir. Atatürk'ün Namık Kemal'e karşı duyduğu sevgi ve saygı sonuna kadar devam etmiştir. 1922'de büyük savaşın Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem Bolayır'ın kendisine tebrik için gönderdiği bir telgrafa verdiği cevap vardır. Büyük bir saygıyla oğlu olmasına rağmen büyük bir saygıyla yazılmıştır. Telgrafta teşekkür eder ve der ki: "Bu telgrafınız benim aziz, muazzez Kemal'e karşı tecridi hürmetimi (yani saygılarımı) yenilememe vesile olduğu için ayrıca teşekkür ederim." Bu çerçevede içinde bir radikal projedir ve Namık Kemal'in ve kuşağının yani benim Türk romantikleri dediğim ve ulusçuluğu kurmuş olan 1. kuşağın görüşlerinden farklıdır. İkinci önemli husus; Türkiye Cumhuriyeti'nin bir medeniyet projesi olarak kurulmasıdır. Şimdi; üstünde durarak bitireceğim nokta şu: bu bir medeniyet projesidir. Buradaki medeniyet Batı medeniyetidir, ama kabullere göre bir cumhuriyetçi medeniyetten söz ediyoruz. Şunu unutmamak lazım. Türkiye Cumhuriyeti monarşisini ortadan kaldırırken Avrupa bir monarşiler ve monarchic demokrasiler, o zaman demokrasi yok. Monarchic parlamenter sistemler kıtasıydı. Bu önündeki bir modeldi. Böyle bir model denenebilirdi. Bu bir spekülatif tartışma ama onları değil monarşinin olmadığı bir cumhuriyet anlayışı benimsendi. Neden? İşte asıl soru bu! Türkiye muhtemelen Fransa üstünden gelen anlayışa kendisini yakın hissediyordu, ama medeniyet projesini daha ziyade bütüncül bir proje olarak düşünüyordu. Mütevelli Heyeti Başkanımız Değerli Serdar Bey'in sevdiği tabirle holistik bir proje olarak düşünüyordu. Bu çok önemli bir husus. Şunun için cumhuriyet sadece cumhuriyetle sınırlı kalan bir hareket değildir. Olabilirdi olabilirdi ama cumhuriyet beraberinde beraberinde laikliği getirdi, beraberinde eğitim birliğini getirdi, beraberinde kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasını getirdi, beraberinde şeriye mahkemelerinin kaldırılarak hukuk mahkemelerinin kurulmasını getirdi ve beraberinde üniversite reformunu getirdi. Burada Atatürk inkılapları dediğimiz diğer unsurları saymıyorum bile. Dikkat ederseniz bunlar siyasal yapıya dönük girişimlerdir, hukuki yapıya dönük girişimlerdir. Kültürel yapıya dönük olarak işte kılık kıyafet değişikliği, ay-gün takvim değişikliği, soyadı değişikliği gibi şeylere burada girmiyorum. Dolayısıyla bunların oluşturduğu bir bütün içinde cumhuriyete bakmak lazım. Maksat ne? Niye böyle bir şey yapıyor? Bunun sebebi yeni bir insan tipi yaratmak. İşte o insan tipi aslında Roma hukukunun ve Roma Cumhuriyeti'nin öngördüğü erdeme dayalı sivil yurttaşlık anlayışıdır. Bu cumhuriyetin adını yeteri kadar koyduğu veya koymadığı, tarifini yeteri kadar yaptığı veya yapmadığı ama özünü meydana getiren ve attığı her adımı belirleyen temel doğrultusudur. Ortada bir birey arayışı vardır ve 1930'larda kopmuş olan Türkiye'de individualism. 'Bireycilik var mıdır, yok mudur? Rejim ona yakın mıdır değil midir?' tartışmalarında cumhuriyet çeşitli dalgalanmalar yaşamıştır. Liberalizme çok karşı çıkan büyük cumhuriyet yöneticileri mevcuttur. Bunlar kendi kitaplarında, makalelerinde bunu ortaya koymuştur. Demokrasi meselesi o zaman bugünkü terimlerle tartışılmamasına rağmen kendi içinde dalgalanmalar uyandırmıştır. Ama bunların hiçbirisi yeni bir insan tipi yaratmak "medeni insan tipi yaratmak" projesinin önüne geçmemiştir. Yani cumhuriyet rejiminin nitelikleri

ne olursa olsun dibinde, özünde, genetiğinde yeni bir birey tasarlayan ve bunu yaratmaya çalışan ana akımdı veya ana hareketti, ana cereyandı. Buna bağlı olarak şimdi başladığım yere dönerek bitireyim. Zaman bize bu tasavvurun, bu tahayyülün, bu kurgunun nerede olduğunu söylemeli ve göstermeli. Acaba öyle bir yerde bulunuyor muyuz? Şunu belirteyim; Türkiye'nin şimdi kültürel alandaki hareketlere dönüp bakarsak orada da gösterdiği bir çaba var değil mi? Geleneksel müzikten kopmaya toplumu nispeten uzaklaştırıp onu yeni bir medeniyetin müziğiyle buluşturmaya dönük bir çaba gibi. Bütün bunlar bize şunu söylüyor: *Cumhuriyet aslında bir aynı zamanda modernleşme problemi idi bir. *Bu modernleşme problem yukarıdan aşağıya bir seçkin proje olarak getiriliyordu iki. Entelektüel olarak bunların tartışmasını yapmak ve bunların içinde pozisyon belirlemek bu tartışmayı yapan kişiye ait bir meseledir. Ama projenin kendi içindeki tutarlılığı, bütünlüğü amacı konusunda herhangi bir eleştiride bulunmak zordur. Yani 'high culture' denen yüksek kültürün hâkim olduğu, onun belirlediği bir insan tipolojisini yaratmak aslında cumhuriyetin temel meselesiydi. Bu bakımdan Türkiye Cumhuriyeti'ni Roma Cumhuriyeti'ne yakınlaştıran en önemli izden söz ediyoruz. Tamamen sivilite temelinde medeni kanun çerçevesinde erdem üstüne oturmuş olan bir model. Bu model devam ediyor mu? Bunun devam ettiğini söylemek zor! 1938'den sonra bu anlayışın dışına çıkıldığını belirten düşünürler, Kemalist düşünürler var: Prof. Niyazi Berkes, Attilâ İlhan, Prof. Çetin Yetkin 1938 ile birlikte bu modelin akamete uğradığını söylerler. Hatta Attilâ İlhan, köy enstitülerinin kuruluşunu, Hasan Ali Yücel tarafından başlatılan klasiklerin çevrilmesini, klasik müzik konserlerinin sayısının arttırılmasını buna benzer diğer çabaları şiddetle çeşitli nedenlerden ötürü eleştirir. Ama ana mesele şudur; belli bir tarihten itibaren belli bir tarihten itibaren Türkiye tesiri altına girdiği popülizmin ve popülerleşmenin katkısıyla modernist anlayışı daha eklektik bir tercihe değiştirdi. Ama şöyle bir noktaya geldik. Bugün Türkiye'de, bugün Türkiye'de hatta öyle düşünenler bile açık bir şekilde mesela kuvvetler birliği prensibinin yönetime hâkim olması gerektiğini açıkça savunamıyor. Bizatihi bunu bile cumhuriyetin bir başarısı saymak gerekir. Son değineceğim nokta şu; olgular kuramları aşabilir, ama bu kuramın gerçekliğiyle ve doğruluğuyla ilgili bir husus değildir. Şimdi yapılması gereken temel kurullarla, temel doğrularla gündelik olguyu birbirine kaynaştırma çabasıdır. Yani Türkiye'nin yeniden daha lümpen bir kültürden, daha eklektik bir anlayıştan daha gerçekçi bir yeni insan tipolojisine geçmesi gerekir. Bunun temeli eğitimidir! Mustafa Kemal Atatürk, cumhuriyetin temelini erdem ve kültür olarak tayin etmişti. Bunlar sadece retorik sözler değildir. Üzerinde düşünülmesi, çalışılması gereken modellerdir. Şunu belirterek bitireyim; Türkiye'de cumhuriyet ve demokrasi arasında bir zıtlık olduğu, cumhuriyetin şimdi demokrasiye dönüştürülmesi gerektiği yönünde görüşler var. Bununla söylenmek istenen anlaşılabilir, görülebilir, sezilebilir ama cumhuriyetin şu anlattığım formasyonu içinde ana unsurlardan birisi hem demin söylediğim gibi devlet yönetim modelini kurması hem cumhuriyetin kurucu, tek güç olarak toplum-devlet ilişkisini düzenleyen demokrasiyi harekete geçirmesidir. Bunlar cumhuriyetin 100. yılında ulaştığı büyük başarılarıdır. Dolayısıyla benden bundan 50 yıl öncesine bakarak 50 yıl sonra nerede olduğumu düşünürken henüz bu meseleleri aklımdan geçirmiyordum. Ama başladığım yerde bitireyim; bugün 100. yılında cumhuriyeti bütün badirelerine rağmen, bütün sancılara rağmen, bütün zaman zaman uğradığı akıbetlere rağmen dünyada kurulmuş, başarılı en önemli modellerden birisi olarak görüyorum. Bunu sağlayan başta hiç kuşkusuz Kemal Atatürk olmak üzere bu demire su veren herkesi saygıyla anıyorum. Hepinize sevgiler, saygılar sunuyorum.

Ezgi Erel Mazlumoğlu: Rektör Hoca'mıza değerli konuşmaları için çok teşekkür ediyoruz. Şimdi konuşmasını yapmak üzere Mütevelli Heyeti Başkanımız Sayın Mehmet Serdar Sarıgül'ü kürsüye davet ediyorum. Buyurunuz Sayın Başkanım,

Mehmet Serdar Sarıgül: Evet, Herkese Merhabalar, Ben öncelikle değerli Mütevelli Heyeti Üyelerimizi, Sayın Rektörümüzü, Rektör Yardımcımızı, Dekanlarımızı, tüm hocalarımızı, idari

kadromuzu, öğrencilerimizi saygıyla selamlamak istiyorum. Aynı zamanda da bugünün ana konuşmacısı olan çok değerli Sevgili Nuran Hoca'mı da selamlamak istiyorum. Ve onun için Rektör Hoca'mızinkini bir açılış konuşması olarak değil bir lecture, bir ders olarak kabul ediyorum. Son derece önemli noktalara da değindiğini belirtmek istiyorum. İyi ki birlikteyiz, iyi ki bu konuları paylaşıyoruz, konuşuyoruz. Hep birlikte tekrar düşünüyoruz ve öğreniyoruz. Ben şöyle bahsetmek istiyorum. "Ateşi ve ihaneti gördük. Dayandık, dayandık her yanda, dayandık İzmir'de, Aydın'da, Adana'da dayandık, dayandık Urfa'da, Maraş'ta, Antep'te." dediği gibi şairin cumhuriyet kolay kazanılmadı. Çok badireler atlatıldı, çok engeller aşıldı. İhanetler yaşandı. Zaferler kazanıldı. Binlerce şehit verildi. Türkiye Cumhuriyeti, Büyük Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde aslında emperyalizmin yenilgiye uğratılmasının sonucu olarak kurulmuştur. Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadroları Anadolu topraklarını işgale karşı korumak ve emperyalist devletlere karşı tam bağımsızlığını elde etmek için var gücüyle mücadele ederek Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atmışlardır. Çağdaş, demokratik ve laik bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri 19 Mayıs 1919'da atılmış, 23 Nisan 1920'de Ulusal Egemenlik anlayışı kabul edilmiş, 29 Ekim 1923'te de en büyük devrimimiz olan Cumhuriyet ilan edilmiştir. Büyük Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk "Cumhuriyet nedir?" diye soran köylü yurttaşa "Cumhuriyet, kimsesizlerin kimsesidir." diye yanıt vermiş. Bugün geçmişimizden aldığımız güçle geçmişten geleceğe büyük umutlar ve emin adımlarla birlik ve beraberlik içerisinde yürürken Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk milletinin karakterine ve geleneklerine en uygun idare olarak ifade ettiği dirilişin sembolü Cumhuriyet'imizin kuruluşunu da 99. yılını kutlamanın gururunu bir kez daha yaşıyoruz. Ulusal egemenliğe giden yolda Türkiye Büyük Millet Meclisini açan, saltanatın kaldırılmasında ve cumhuriyetin ilanında büyük bir rol oynayan Mustafa Kemal Atatürk sonrasında da Türk Devrim Hareketi içinde Türk ulusuna pek çok kazanım hediye eden bir lider olmuştur. Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk liderliğindeki ulusumuzun bin bir emek ve fedakârlık ile kurduğu bu cumhuriyet yani kimsesizlerin kimsesi olmak için inşa edilmiş, ülkemizi işgal eden emperyalist güçlere karşı kazanılan zaferlerin ardından da tüm yurttaşlara parlak bir gelecek, onurlu bir yaşam ve eşitlik sağlamak üzere kurgulanmıştır. Cumhuriyetimizin demokrasi, yurttaşlık bilinci, laiklik, kadın-erkek eşitliği, çağdaş hukuk devleti gibi sayısız kazanımları vardır aslında. Ancak bir eğitim kurumu olmamız nedeni ile bence en değerli kazanımlardan biri de -Hocam da bahsetti- şüphesiz ki eğitimde fırsat eşitliğidir. Mustafa Kemal Atatürk'ümüzün ulusla bütünleşen cumhuriyet anlayışı yoksulu zenginden, köylüyü şehirliden, yaşlıyı gençten, kadını da erkekten ayırmamıştır. Bu eşitlik mücadelesini sağlamak için de öncelikle eğitimde fırsat eşitliğini garanti etmiştir. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edildikten sonra, 23 yıl sonra Mardin Savur'da sekiz kardeşin yedincisi olarak birisi hayata geldi. İsmi bir bebek doğdu Aziz Sancar. Ailesi okuma yazma bilmeyen, çok zor şartlarda ilk ve orta eğitimini tamamlayan ama yılmayan ve tıp fakültesine 1963 yılında girmeyi başaran Aziz Sancar. Amerika'nın saygın üniversitelerinde çalıştı. 300 bilimsel makalesi ve 12 binden fazla atıfla, 12 binden fazla atıfla yani hocalarım bunun değerini herhalde çok iyi biliyor, atıf meselesini ben de takip ediyorum kim ne kadar atıfta bulunuyor, atıfta var diye. Tüm dünyanın dikkatini çeken bir Aziz Sancar sonunda Nobel Ödülü'nü kazanarak da bence Türk ulusuna büyük bir onur yaşattı. Aziz Sancar, Büyük Atatürk'ün ve cumhuriyet felsefesinin ete kemiğe bürünmüş hali bence. Bütün akademisyenler için değil Türk milletinin örnek alması gerektiği insanlardan biri bence. Aziz Sancar Nobel'i kazanmakla tüm dünyaya da şöyle seslenmiş oldu. Bence bu çok daha önemli Atatürk cumhuriyetinde kimseye etnik kökeninden, inancından dolayı ayırım yapılmamıştır. Herkese fırsat eşitliği tanınmıştır. "Nobel, cumhuriyet ve Atatürk sayesinde kazanıldı." dedi Aziz Sancar. Büyük önderimiz ve başöğretmenimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün bizlere armağan ettiği, çok büyük mücadelelerle kazanılan cumhuriyetimizi sahiplenmek, korumak ve yaşatmak hepimizin görevi. Cumhuriyet rejimi fırsat eşitliğiyle birlikte çağdaş eğitimini de, sistemini de getirmiş. Modern ve bağımsız bir ülke olma yolunda da rotamızı belirlemiştir. Selanik'te idealist bir grup

aydın tarafından kurulan Feyziye Mektepleri Vakfı cumhuriyetin kazanımları sayesinde çağı yakalayarak bugünlere ulaşmıştır. Feyziye Mektepleri Vakfı ve Işık Üniversitesi olarak eğitimde fırsat eşitliği misyonumuzun doğrultusunda cumhuriyetimizin koruyucusu olan bireyler yetiştiriyor, ülkemizin geleceği için ilk önce iyi insan yetiştiren nitelikli bir eğitimin önemini vurgulamaya devam ediyoruz. Cumhuriyetimizin 99. yıldönümü kutlamanın gururunu yaşamakta olduğumuz bugünlerde Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları başta olmak üzere ülkemizin gelişmesinde ve ulusumuzun çağdaşlaşmasında emeği geçen insanlarımıza şükranlarımı sunuyorum, saygı ve minnetle anıyorum. Cumhuriyetimizin 99. yılını ve Cumhuriyet Bayramı'mızı en içten duygularıyla kutluyorum, saygılar ve sevgiler sunuyorum.

Ezgi Erel Mazlumoglu: Sayın Başkanımıza değerli konuşmaları için çok teşekkür ediyoruz. Cumhuriyetimizin kurulmasının ardından Gazi Mustafa Kemal'in direktifleri doğrultusunda girilen modernleşme reformist gelişimler tüm alanlarda olduğu gibi güzel sanatlara ve dolayısıyla da mimariye de sirayet etmiştir. İnsanın çevresini biçimlendirme çabasının bir ürünü olan bu abidevi sanat dalının cumhuriyetin ilk 15 yılında geçirdiği değişim Türk modernleşmesinin de bir özeti niteliğindedir. Şimdi sizleri Üniversitemizin Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Başkanı Prof. Dr. Sayın Nuran Zeren Gülersoy'u "Cumhuriyet Döneminde Kentsel Kültürel Mirasa Bakış" başlıklı sunumunu yapmak üzere sahneye davet ediyorum.

Nuran Zeren Gülersoy: Sayın Mütevelli Heyeti Başkanım, Sayın Mütevelli Heyeti Üyeleri, Sayın Rektörüm, Sayın Dekanlarım, Değerli Öğretim Üyesi Arkadaşlarım, Sevgili Öğrenciler, Değerli Konuklar, Hepinizi en içten sevgi ve saygılarımla selamlarım. Bugün burada bu konuşmayı yapıyor olmanın onurunu sizlerle paylaşmak istiyorum. Teşekkür ederim Sayın Rektörüm, benim için bir Türk kadını olarak bugün burada bu konuşmayı yapmak gerçekten büyük bir onur ve gurur. Benim bugünkü konuşmamın başlığı Cumhuriyet Döneminde Kentsel Kültürel Mirasa Bakış. Bu bakışı iki yönlü yapmak istiyorum. Önce Atatürk'ün kültürel mirasa bakışını, mimarlığa ve planlamaya bakışını ve yaptıklarını çok çok kısa bir şekilde özetlemeye çalışacağım. Ondan sonra da gene Atatürk'ün ve döneminin 15 yıllık bir süreyi kapsayacak bu 1923'ten 1950'ye kadar olan süreyi Osmanlı mirasına bakışını değerlendirmeye çalışacağım. Mimarlık, kültürel birikimin en etkin göstergesidir. Bu deyiş Fransız Mimarlık Yasasının 1. Maddesinde "Mimarlık, kültürün bir ifadesidir." cümlesiyle anlam bulur. İngiliz Başbakanı eski İngiliz Başbakanı Churchill'in "Biz binalarımızı biçimlendiririz sonra da onlar bizi biçimlendirir." sözü mimarlık dünyasında sıkça örneklenir. Mimar Doğan Hasol, Churchill'in bu sözünü "Biz kentlerimizi biçimlendiririz onlar da bizi biçimlendirir." şeklinde ifadelendirmiştir. "İnsanlar kentleri yaratır... (pardon) İnsanlar kentleri yaratır, Kentler de gelecek kuşakları şekillendirir." şeklinde genişletmiş. Kent kendisini geliştirirken uygarlığını da üreten bir ortamdır. Mimarlık da ona katkıda bulunur. Ünlü Finli Mimar Eliel Saarinen de kent hakkında "Bir kent içindeki insanların amaçlarının ve tutkularının okunacağı açık bir kitaptır. Bana arkadaşını söyle, senin kim olduğunu söyleyeyim. Bana yaşadığın yeri göster onun halkının kültürel durumunu yine söyleyeyim." Lewis Mumford Amerikalı tarihçi, sosyolog, teknoloji filozofu 1895-1990 yılları arasında yaşamış. Ona göre de kent hem ortak yaşamın fiziksel faydalarının hem de ancak bu koşullarda gelişen fikir beraberliğinin sembolüdür. Kent insan dehasının en büyük sanat eseridir. Kent, mimarlık, kültürel miras ve Atatürk'e gelince Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı'yla geçen 10 yıl ve ardından kazanılan zafer. Mustafa Kemal savaş alanındaki dehasını, sivil yaşamda da toplumu yeniden yapılandırırken mimarlık ve şehircilik alanında üstün başarı ile kullandı ve işe modern Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşam alanlarını, kentleri ve kırları düzenleyerek, düzenlemeye çalışarak başladı. Atatürk nasıl bir mekânsal strateji izleyeceğinin ilk işaretini cumhuriyetin ilanından 16 gün önce Ankara'yı başkent olarak ilan ederek verdi. Cumhuriyetin ilanından iki ay sonra 1924 yılında Ankara İmar Planı'nın hazırlanması Carl Christopher Lörcher'in çalıştığı Alman kökenli Keşfiyet ve İnşaat Türk Anonim Şirketine verildi.

Lörcher'e eski şehrin imarı ve güneyde bir yeni şehrin inşası için iki plan hazırlatıldı. Bu iki planda görevlendirilen Komisyon tarafından incelendi. Şehir için, eski şehir için hazırlanan plan önerisi uygulanabilir nitelikte bulunmadı. Ama yeni şehir için hazırlanan plan onaylandı ve inşa edilmeye başlandı. Ankara'nın hâlâ planı yoktu. 1927 yılında Ankara'nın imarı için bir plan yapmak gerekti ve bu planı yapmak üzere son derece ileri bir fikir olarak yarışma açıldı. Avrupa'dan Şehircilik Uzmanları davet edildi. Almanya'dan Joseph Brix ve Hermann Jansen ve Fransa'dan Leon Jausseley Ankara'ya geldi. Yarışmayı sonuçta Hermann Jansen kazandı. Jansen plan önerisinde Ankara'nın kent dokusunun korunduğu ve gelişme alanlarının "Bahçeşehir" -Avrupa'da o zamanlar çok rağbet gören- Bahçeşehir modeline uygun olarak düzenlenmesini önerdi. Ancak o gün için nüfusu 25.000 olan Ankara'nın nüfusunun gelecek 50 yıl içinde 250.000-300.000 olarak gelişeceğini düşündü. 23 Temmuz 1932'de onaylanan Jansen'in Ankara Planı'nda kalenin ulusal yaşamın simgesi olarak korunması gerektiği savunuldu. Bu da aslında Türkiye Cumhuriyeti'nin kendinden önceki oluşan kentsel dokuya yaklaşımını ve saygısını ifade ediyordu. İlk kez 1937 yılında kale ve çevresi "Protokol Alanı" olarak ilan edildi ve koruma altına alındı. Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle Ankara'da yeniden yapılanan bir kent olarak Ankara'da geliştirilen mimarlık eserleri de Atatürk'ün üstün dehasını gösterir. Vekâlet ve kamu binaları, okullar, banka binaları, sergi evi sadece yönetsel binalar değil tren garı, konutlar –büyük konut açığı vardı Ankara'da- düzenli yollar, parklar gerçek bir başarı sürecinin öyküsü. Bütün olanaksızlıklara karşın zorunlu yönetim yapılarının yanı sıra eğitim, kültür ve ekonomi yapılarının da ciddi mimarlık projeleriyle kısa sürede özenle gerçekleştirilmiş olması tüm dünyanın takdirini kazandı. Şimdi; bu yapılardan bir bölümünü hızlı bir şekilde sizlere hatırlatmak istiyorum. 1923-1930 yılları arasında yapılan yapılar bunlar: *İkinci Türkiye Büyük Millet Meclisi binası Ulus'ta 1924. *Maliye Vekâleti binası yine Ulus'ta Ankara'da 1925. *Gazi ve Latife Okulları Ulus 1925. *Osmanlı Bankası binası bu da 1926 tarihini taşıyor. Ve görüyoruz ki Türkiye'de yeterince gelişmiş teknik eleman, mimar, plancı olmadığı için Atatürk gene dehasını kullanarak Avrupa'dan mimar ve şehir plancıları getiriyor. Ve onlara bir yandan eğitim ve öğretim görevini yüklerken diğer yandan da örnek olabilecek yapılar. *Mongerî'nin binası bu da Osmanlı Bankası binası Ulus Ankara'da 1926. Ülkenin içinde bulunduğu koşul Ankara'nın koşulları dikkate alınır ise gerçekten çok büyük bir dehanın ürünü olduğunu söyleyebiliyoruz. *Yine Mongerî'nin Ankara'da 1928'de İnhisarlar Tekel Başmüdürlüğü Özellikle farklı işlevli binaları, özellikle yönetim dışı binaları seçmek istedim örneklerken. *Eski Hariciye Vekâleti bunların büyük bir kısmı Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin yapıtları. *Hikmet... Arif Hikmet Bey, ara ara Türk mimarlarımız da vardı tabii ki. *Mimar Vedat Bey ve daha sonra Kemalettin Bey tamamlamış Ankara Palas 1927. *Ziraat Bankası Ulus Ankara 1929 yine Mongerî'nin. *Arif Hikmet Bey Türk Ocağı Merkezi Ulus Ankara. *Apartman örneği o dönem için gerçekten önemli bir yenilik 2. Vakıf Apartmanı Ulus Ankara 1930 Kemalettin Bey, Mimar Kemalettin Bey. *Sıhhiye Vekâleti Sıhhiye Ankara 1926-27 Theodor Post. *Sayıştay Binası 1928-30 Ernst Egli. *Musiki Muallim Mektebi ne kadar farklı bir bakış ne kadar farklı bir görüş ve yaklaşım Musiki Muallim Mektebi Cebeci, Ankara yine Ernst Egli. Yabancı mimarlar eserlerini Ankara'ya kazandırıyorlar. *Yine İsmet Paşa Kız Enstitüsü. Sayıştay binasından kız enstitüsüne, banka binasına. *Genel Kurmay Başkanlığı 1929-30 Holzmeister'in Mimar Clemens Holzmeister'in. *Yabancı mimarlardan yine sadece sadece bina değil aynı zamanda kentin meydanlarını, bu meydanları süsleyen heykelleri de görüyoruz. Kızılay Ankara'daki anıtlar. *Ve Ulus'un 1930'lardaki durumu. *Emlak ve Eytam Bankası 1933. 30' la 40'lı yıllara doğru geçiyoruz. Bu yıllarda da yine pek çok 30'lu yıllarda da yapılar Ankara'ya kazandırılıyor. Daha sonra göreceğiz sadece Ankara'ya değil aslında bütün Türkiye'ye sadece kentsel alanlara değil kırsal alanlara da. *Sümerbank Genel Müdürlük binası 1937-38. *Bu arada tabii önemli bir konuda Türk Hava Kurumu Türk Kuşu Mektebi 1936-38 yine Egli'nin bir binası. *Gümrük Tekel Başmüdürlüğü. * Ankara Garı, İstasyon Meydanı 1935-37. Bütün bunların bu süre içinde bu kadar kapsamlı bir şekilde yapılabilmesi gerçekten mucize. *Ankara Üniversitesi Fen

Fakültesi. Bunların mimarı teknik üniversitenin o dönem öğretim üyeleri Emin Onat ve Mimar Sinan o zaman için Güzel Sanatlar Üniversitesinin akademinin daha doğrusu akademinin öğretim üyesi Sedat Hakkı Eldem'in. * Ve bir Toplu Konut örneği cumhuriyet döneminde ilk toplu konut örneğimiz. Bugün için yorumlamak çok zor içinde bulunduğu durumu. Bu yapıların büyük bir durumu için benzer şeyler söylemek durumundayım maalesef. 1945-46 40'lı yıllarda Saraçoğlu Mahallesi. *Etimesgut Uçak Fabrikası aslında Atatürk'ün en önemli projelerinden biri demir ağlar. Demir ağlarla ülkeyi kapsamak ve uçak fabrikası. *Köy Enstitüleri bir başka önemli projesi. Burada 21 köy enstitüsünden bazı alıntılar görüyorsunuz. 1940-48 yılları arasında yapılmış. *Ve Anıttepe Ankara 1944-53 bunlar da yine Emin Onat ve Orhan Arda'nın yapıtı. Ankara'da durum böyleyken aslında İstanbul'da da 8 Şubat 1933'te yapılacak imar planı için bir yarışma söz konusu Ankara'yı takiben. Atatürk hiçbir zaman Ankara'yı başkent yaparak, yaptıktan sonra İstanbul'u ihmal etmemiş. İmar planını yarışma yoluyla tespiti amacıyla hazırlanan bir kanun teklifi Meclise verilmiş. Almanya'dan Herman Elgötz, Fransa'dan Donat-Alfred Agache ve Henri Prost davet edilmiş. Yarışmayı Elgötz'ün önerisi kazanmış. Jüri planı çok gerçekçi bulmuş. Ancak nedeni çok bilinmez, uygulanmaz. Prost 1935 yazında İstanbul'a gelir ve 1937'de 1/5000 ölçekli Avrupa Ciheti Nazım Planını hazırlar. Kendisinden böyle bir talepte bulunulur. O üç kişiden ama yarışmaya öneri vermediği yazılı kaynaklarda. Planı eski İstanbul ve Beyoğlu Ciheti Nazım Planı'ndan oluşuyor. Elgötz'ün önerisinde gerçekçi olarak bulunan eski anıtların korunması, ana ulaşım yollarından ayrılması önerilmiş. Aynı yıllarda İstanbul'da "Eski Eseri Koruma Encümeni" de kurulmuş. Yani İstanbul'daki eski eserlere önem veriliyor. Osmanlı İmparatorluğu'ndan ya da daha önceden kalan eserlere. Agache eski eserlere sahip bölgelerin saptanmasını, çevrelerinin yeşillendirilmesini, yeni yapıların yöreye uyumlu yapılmasını, anıta yaklaşımların yaya dolaşımına uygun düzenlenmesini önermiş. Prost, 1935 yazında demin de bahsettiğim gibi İstanbul'a geliyor ve kendisine önerilen bir 1/5000 ölçekli Eski İstanbul Beyoğlu Ciheti Nazım Planları'ndan oluşan Avrupa Ciheti Nazım Planı'nı tamamlıyor. 1930'larda Beyoğlu İstanbul. İstanbul için önerdiği bir dizi yenilikten oluşan kimi olumlu kimi olumsuz uygulamalar sonucunda kimi başarılı kimi daha az başarılı bir dizi ilkeler belirlemiştir. 1938 yılında belediye tarafından İstanbul ve Beyoğlu Cihetleri Nazım Planı izah raporu yayınlanmış. Ve ilk büyük imar hareketi 1938'de Eminönü Meydanı'nın genişletilmesi ve Yeni Camii'nin etrafının açılmasını sağlamak olmuş. Prost Planı'nın taslağını görüyoruz. Prost belirli yerler içinde detay planları hazırlamış. Bu da Tarihi Yarımada'daki arkeolojik alan için hazırladığı plan. Planlar doğrultusunda Tarihi Yarımada'da Galata Köprüsü'nün Haliç içine doğru kaydırılarak yenilenmesi, iki ucunda düzenli alanlar yaratılması, Sarayburnu'nun depo ve yük garından arındırılarak temizlenmesi, Sultanahmet içindeki arkeolojik ve turistik sahaların korunup geliştirilmesi, Sarayburnu'yla Küçük Ayasofya semtleri arasındaki arkeolojik parkın düzenlenmesi ve Tarihi Yarımada içinde silueti korumak amacıyla denizden 40 m yükseklikten geçen bir düzlem üzerinden 9.5 metreden daha yüksek yapılanmaya izin verilmemesi şartı getirilmiş. Bu koşul çok uzun zaman Tarihi Yarımada'nın silüetinin kısmen korunmasını sağlamış. Plan, mevcut yapılar içinde bu kurala uymayanların fazla katların yıkımını da karara bağlamış ve bu hükmü içeren İstimlak Yasası'nı da yürürlüğe sokmuş. Bu kalıcı ve önemli görünen korumaya yönelik hedeflere karşın Prost'un özellikle kentsel gelişme ve sanayi için arazi tahsisi gibi konularda önemli yanılgıları da olmuş maalesef! Haliç kıyılarının, ticaret ve yerel sanayinin rasyonel bir şekilde oluşmasına olanak sağlayacak şekilde düzenlenmesi ve nispeten büyük sanayi için Haliç'in başlangıcına doğru olan yerlerin ayrılması. Koyun her iki kıyısında da ağır kamyonlar için geniş birer sanayi yolu yapılması. Bunlar tabii daha sonra çok olumsuz sonuçlar doğurmuş. Yenikapı Uluslararası İstasyonu ve feribot iskelesini koruyan dalgakıranın Yenikapı körfezine yapılacak modern bir limanın gerektirdiği ölçüde eşya ulaşımına yeterli olacak biçimde düzenlenmesi gibi konularda planda yer almış. Kapalıçarşı'nın bütün bir modern şekle sokulması Prost Planı'nın bazı ilkeleri daha sonra yapılan planlarda da benimsendiği için bugün bile bu planın geçerli olduğu söylenebilir. Şimdi de

İstanbul'dan bu dönem ait bazı örnekler görelim: *Tayyare Apartmanları Laleli 1922 *4. Vakıfhan Sirkeci 1926 *Tekel Likör Fabrikası Mecidiyeköy 1931 *Florya Deniz Köşkü Florya İstanbul Seyfi Arıkan'ın binası *İstanbul Üniversitesi Observatoryum Beyazıt 1934-36 *Taksim'de Taksim Belediye Gazinosu maalesef bu binaların da bu yapıların da önemli bir kısmı bugün yok! *Bu da Kadıköy Halkevi *İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi *Ve İstanbul Radyo Evi Bunlar bugün ayakta olan o döneme ait yapılardan birkaç örnek. *Spor Sergi Sarayı İstanbul içinde çok değişik fonksiyonlar çok kısa sürede yapılmış. Demin söylemiştim sadece yatırımlar İstanbul, Ankara ya da İzmir'le sınırlı değil. *Tomtaş Tayyare Motor Taş Kayseri uçak fabrikası *İzmir Türk Ocağı 1926 *Elhamra Sineması Konak İzmir Mustafa Kemal'in bu ileri görüşlülüğü, bilime saygısı yalnız İstanbul, yalnız Ankara, yalnız İzmir, Kayseri değil cumhuriyetin ilanından sekiz ay önce 17 Şubat 1923'te toplanan ve 16 gün süren İzmir İktisat Kongresinde tarım eğitimine ilişkin olarak alınan bir kararda her bölgede birbirine yakın köyler için yeteri kadar toprağı olan yatılı birer ilkokul açılması ve ilkokul dersleri yanında uygulamalı ve teorik basit tarım derslerinin de gösterilmesi öngörüsü. Yine aynı kararlar arasında köylerdeki ilkokulların kesinlikle 5 dönümlük bir bahçesi, tekniğe uygun 2 inekli ahır ve kümesi, yeni tarzda bir arılığı ve öğretmenler için 2 odalı bir evi olması. Toprağın bir kısmı sebze yetiştirilmesine, bir kısmı çiçek ve fidancılığa ayrılarak öğretmenlerin kontrolü altında toprağın öğrenciler tarafından işlenmesi, harcama ve gelirin köy öğretmenlerine ait olması ve bu yolla çocuklara uygulamalı olarak çiftlikçiliğın öğretilmesi ve aydın kişilerin köylere yerleşmelerinin teşviki. Bir köy modeli de hazırlamış. Merkezde bir alan, ortasında bir anıt, bu alanın çevresinde okul, uygulama bahçesi, alışveriş alanları, konaklama birimleri, köy konağı ve köy parkıyla çocuk bahçesi. Dikkatinizi çekerim; radyolu olacağı vurgulanmış bir köy gazinosu bile var bu köyün. Ayrıca konferans salonu, okuma odaları, cami, hamam-etüv, ziraat ve el işleri müzesiyle gençler kulübü ve sağlık birimi de bulunuyor. 2. ve 3. kuşakta yeşillikler içinde evler yer alıyor. Yine 3. kuşağın bir bölümünde kolektif fidanlık, pazar yeri, köy zahire tahıl loncasıyla geniş bir koruluk içinde de spor alanları bulunuyor. Bu anlatımın mimari ifadesi de bu. Ortada bir meydan ve gerekli tüm işlevler. Ebenezer Howard'un "Bahçeşehir"inden esinlendiğı söyleniyor. Ancak son derece işlevsel, kırsal hayatla kentsel hayatı bütünleştiren bir yaklaşım. Bu dönemde anıtlara da çok önem veriliyor. Gelibolu Çanakkale Anıtı 1946'da başlamış ama 60'ta ancak bitebilmiş. Şimdi; çok kısa olarak da Osmanlı kültürüne veya daha önceki imparatorluk değerlerine nasıl bakılmış bu dönemde. Atatürk'ün yaklaşımı Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kuruluş yıllarında Batılılaşma ve çağdaşlaşma eğilimi ve yeni cumhuriyetin temellerini Osmanlı İmparatorluğu'nun ötesine taşımak arzusu kültürel mirasa bakış açısını önemli ölçüde yönlendirmiş. Koruma anlayışı var olanları kaybetmemek, yok etmemek için müzecilik yaklaşımıyla geliştirilmiş. Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmaya çalışılan kültürel köken daha önceki, daha gerideki Anadolu uygarlıklarına bağlanmak istemiş, istenmiş. *Türk Tarih Kurumunca Roma Hamamı Çankırıkapı' da yapılan kazı 1937. Atatürk ulusal kültürün ve ulusal kültür eserlerinin korunması için ilk Büyük Millet Meclisi Hükûmeti programında cumhuriyetten önce Millî Eğitim Bakanlığına bağlı "Türk Asar-ı Atıkası Müdürlüğü" kurulmasını önermiş. Bu da yine o dönem için oldukça ileri bir fikir. 5 Kasım 1922 tarihindeki "Müzeler ve Asar-ı Atika Hakkındaki Talimat" genelgesiyle arkeoloji ve etnolojiyle ilgili eserlerin derlenmesi, müzelerde toplanması, bilimsel değerlendirmelerinin yapılması istenmiş. *Bu da bu resimde Türk Tarih Kurumunun Alpulu' da bir tümülüste yaptığı arkeolojik kazı tarih 1936. Koruma anlayışının bir başka boyutu da müzecilik olmuş o dönemde. Var olan kültürel değerlerin yok edilmediğini, yakılmadığını, yıkılmadığını görüyoruz. 14 Ağustos 1923'te "Millî Müzeler" kurulması öngörülmüş. 1 Nisan 1924'te "Topkapı Sarayı Müzesi" açılmış. "Etnografya Müzesi" 25 Eylül 1925'te kurulmuş ancak. Mustafa Kemal, Ağustos 1921'de Sakarya Muharebesi için Ankara'dan ayrılmadan bir gece önce Etnografya Müzesi yapımına ilişkin hazırlanan kararnameyi imzalamış. Savaşa gidiyor ve müze kararnamesi imzalıyor. Bence bu da kültürel yaklaşım açısından son derece değerli. 1927'de "Türk İslam Eserleri Müzesi" kurulmuş. Konya Mevlana Dergâhı ve Türbesi, Konya Asar-ı Atika

Müzesi olarak düzenlenmiş. 14 Nisan 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediyeler Kanunu ile de tüm belediyeleri kendi ilgi alanlarındaki alanda halk müzeleri kurmakla görevlendirmiş. *Adana Arkeoloji Müzesi. 1931 yılında kurulan “Abideleri Muhafaza Heyeti” kamu kuruluşlarının kullanımına verilen tarihi yapıların imar eylemleri sonucunda yıkıma uğrayan tarihi eserlerin korunmasını amaçlıyor. 5 Haziran 1935’te vakıflar düzenleniyor. Çünkü işlevsiz bir takım yapılar ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtılırken büyük bir kısmı da vakıflara verilmiş. Atatürk’ün bilimsel çalışmalara, araştırmalara verdiği önemi biliyoruz. Şehircilik ve yerel yönetim mevzuatı, Almanya’nın önemli plancıları, Ernst Reuter, Gerhard Kessler, Martin Wagner, Gustav Oelsner. Bunlar eğitimle de ilgilenerek Celal Esat Arseven üniversitelerde hocalık yapıyorlar ve yeni mimarlar, plancılar yetiştiriyorlar. 12 Nisan 1931 tarihinde Atatürk tarafından Türk Tarih ve Medeniyetini bilimsel şekilde incelemek üzere bu araştırma çalışmaları kapsamında “Türk Tarih Kurumu” kuruluyor ve demin gösterdiğim kazıları yürütüyor. *1933 Ahlatlıbel Ankara’da Roma Hamamı kazıları. Alacahöyük, Alishar ve Boğazköy kazıları. *1932 Güzel Sanatlar Akademisinde “Millî Mimari” seminerinde, mimari eser koruması konusunda ilk bilinçli ve bilimsel yaklaşımlar. *23 Haziran 1934’te “Müzeler ve Rasathane Teşkili Hakkında Kanun” müzelerin yeniden örgütlenmesi. Atatürk bütün bu kararları kendisi bizzat yerinde takip ediyor. Pek çok fotoğrafını görüyoruz bu tür incelemelerde ve denetlemelerde. *10 Haziran 1933’te “Belediye Yapı ve Yollar Kanunu” nda Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından saptanan anıtsal nitelikli eski eserlerin her yönüne 10 m açıklık bırakılarak korunması öngörülüyor. *Ve son olarak 1950’li yıllarda bitireceğimi söyledim. Hızlı kentleşme eski eserlerin korunmasını denetlemek ve ilgili anlaşmazlıkları çözümlenmek üzere Atatürk’ten sonra özel yetkili bir kuruluş olarak “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu” kurulmuş. Mimari ve tarihsel özelliklere sahip anıtların ve diğer taşınmaz eski eserlerin korunma, bakım, onarım ve restorasyon işlerinde uyulacak ilkelerin ve uygulamaların denetlenmesi amacıyla ve bilimsel görüşlerin bildirilmesi için. Son olarak Falih Rıfkı Atay’ın Çankaya kitabından bir alıntıyla bitirmek istiyorum. Herman Jansen Ankara Planı’nı hazırlarken Atatürk’e sormuş: “Bir şehir planını tatbik edecek kadar kuvvetli bir idareniz var mı?” Atatürk, tabii ki bu soruya çok içerlemiş: ”Koca memleketi yedi düvelin elinden kurtarmışız. Bir Ortaçağ saltanatını yıkarak yerine yeni çağ devleti kurmuşuz. Bunca devrimler yapmaktayız. Bütün bunları başaran bir rejimin bir şehir planını tatbik edebilecek kuvvetle olup olmadığı nasıl sorulabilir?” Oldukça sert bir yanıt. Jansen ise biraz mahcup olmuş: “Belki sizin hakkınız var. Biz Almanya’da bile türlü güçlülere uğruyoruz da onun için sormuştum.” Ne yazık ki Jansen Atatürk’ün ölümünden sonra planda yapılan birçok değişiklik üzerine “Artık tasarlamış olduğum plandan adımlı silebilirsiniz.” diyerek Türkiye’den ayrılmış. Atatürk’ü ve dehasını çok erken kaybettik. Hep sorarım kendime “Daha uzun yaşasaydı, kentlerimizde, kültürümüzde çok farklı noktalarda olmaz mıydı?” Saygılarımla.

Ezgi Erel Mazlumoğlu: Prof. Dr. Sayın Nuran Zeren Gülersoy Hoca’mıza sunumları için çok teşekkür ediyoruz. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı’mızın 99. yıl dönümünü kutlamak için hazırladığımız programımız burada sona eriyor. Katılımınız için siz değerli konuklarımıza teşekkürlerimizi, saygı ve sevgilerimizi sunuyoruz. Yaşasın Cumhuriyet!

*** Video burada sona eriyor. ***